

Daszkiewicz, Piotr / Tarkowski, Radosław

List Ludwika Zejsznera (1805-1871) do Aleksandra Brongniarta (1770-1847) w zbiorach Biblioteki Głównej Narodowego Muzeum Historii Naturalnej (MNHN) w Paryżu

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 53/1, 91-95

2008

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Daszkiewicz¹ i Radosław Tarkowski²

**LIST LUDWIKA ZEJSZNERA (1805–1871)
DO ALEKSANDRA BRONGNIARTA (1770–1847)
W ZBIORACH BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ
NARODOWEGO MUZEUM HISTORII NATURALNEJ (MNHN)
W PARYŻU**

W archiwum korespondencji Aleksandra Brongniarta, wybitnego francuskiego przyrodnika znajduje się kilka dokumentów związanych z Polską. Korespondencja Brongniarta z Ignacym Horodeckim (1776–1824) została niedawno opublikowana wraz z komentarzem i przypomnieniem sylwetek obu tych uczonych¹. Przeprowadzone zostały także poszukiwania mające na celu odnalezienie pozostałych, dotyczących Polski, źródeł informacji wykorzystanych przez Aleksandra Brongniarta i Georges Cuvier (1769–1832) dla przygotowania *Description géologique des environs de Paris*, publikacji uznawanej za przelomową dla dziewiętnastowiecznej geologii².

Wśród korespondencji przechowywanej w archiwum Brongniarta znajduje się także list, wysłany 20 marca 1832, przez Ludwika Zejsznera z Krakowa. Informacje w nim zawarte jak i opis nadesłanych wraz z listem okazów nie zostały oczywiście wykorzystane w *Description géologique des environs de Paris*, list wysłany został przecież dziesięć lat po wydaniu tej pracy. Brak jest jakichkolwiek danych na temat ewentualnego wykorzystania go przez Brongniarta. Rękopiśmienna notatka, spisana charakterem pisma Brongniarta, świadczy o tym, że przeczytał on list, a także iż odnotował lokalizację pochodzenia okazów³. Nie wiadomo, co stało się z odpowiedzią Brongniarta do Zejsznera, o ile takowa

została wysłana. Brak jest także informacji na temat ewentualnego dalszego ciągu korespondencji. Nie wiadomo, czy związane jest to z niekompletnością zachowanej korespondencji, czy też ów pierwszy list był jedynym, jaki Zejszner wysłał do Brongniarta. Zauważmy, że uczony ten przestał pełnić funkcję profesora mineralogii w Krakowie w 1833 roku, zaledwie kilka miesięcy po wysłaniu listu. Być może brak dalszego ciągu korespondencji związany jest właśnie ze zmianą sytuacji Zejsznera. W wyniku reorganizacji Uniwersytetu Jagiellońskiego, przez kilka następnych lat pełnił on obowiązki inspektora górnictwa jako dyrektor górniczy Wolnego Miasta Kraków⁴.

List jest typową próbą nawiązania kontaktu ze strony młodego, bo dwudziestosiedmioletniego profesora, ze starszym, cieszącym się już od wielu lat europejską renomą, Brongniartem. Z kilku względów list wart jest odnotowania i przypomnienia. Biografowie Ludwika Zejsznera podkreślają jego związki, wynikające ze studiów w Berlinie i Getyndze jak i licznych kontaktów akademickich, z niemiecką nauką⁵. Niewiele wiadomo natomiast na temat jego kontaktów z francuskimi geologami⁶. Interesujący jest także problem wyboru przesłanych do Paryża okazów. Dlaczego Zejszner wybrał akurat te, a nie inne, z bogatej przecież kopalnej fauny mięczaków⁷ Korytnicy? Prawdopodobnie pragnął on przesłać Brongniartowi te okazy, które uznał za charakterystyczne dla, jak to określał, «paryskiego wapienia». Niektóre z nich cytował uprzednio w swojej publikacji ze stanowisk w Korytnicy (*Pleurotoma tuberculosa*; *Turitella subangulata*)⁸, niektóre z nich (*Cassis saburon*; *Pleurotoma tuberculosa*; *Cancellaria lyrata*; *Nassa asperula*) wymienione są także w pracy Puscha⁹, cytowanej przez Zejsznera w liście do Brongniarta. List Zejsznera jest niewątpliwie ciekawym przyczynkiem dla historii polskich nauk geologicznych i z tego powodu wart jest opublikowania.

List¹⁰

Kraków 20 marzec 1832

Szanowny Panie,

Pomimo iż, nie mam zaszczytu być Panu znanym, zachęcony Pańskimi pracami z dziedziny geognozji, zwłaszcza tymi na temat terenów trzeciorzędowych, których odkrycie należy do Pana, pozwalam sobie rozpocząć korespondencję z Panem. W rozprawie Pana Puscha, ogłoszonej w *Journal de Géologie* [redagowanym przez Boué], ogłoszonym zostało, że w Województwie Krakowskim znajduje się warstwy paryskiego wapienia. Mam przyjemność ofiarować go Panu wraz z kilkoma, następującymi skamieniałościami.

Cassis saburon

Pleurotoma tuberculosa

Murex brandaris

Cancellaria lyrata

Turitella subangulata

Nassa asperula

Ranella leucostoma

Wszystkie te skamieniałości pochodzą z miasteczka Korytnica. Byłbym bardzo zadowolony mogąc przyczynić się do rozwoju nauki przez przekazanie [dosłownie przybliżenie] produktów [naturalnych] naszego kraju. Do tych skamieniałości załączam ponadto wapień o oddzielności łupkowej utworzony z warstw związanych z piaskowcem karpackim z odciskami *Fucoides*. Oznaczyłem je jako *Fucoides Targionii* Adolphe Brongniart Hist. nat. des veg. Fossiles. Jeśli oznaczenie to jest prawidłowe to sprawiłoby mi prawdziwą przyjemność potwierdzenie jej przez Pana. Wapień z *Fucoides* pochodzą z miasta Żywiec, miasta położonego na granicy Węgier i Galicji niedaleko Cieszyna.

Jeśli życzyłby sobie Pan posiadać w swoim gabinecie jakiegokolwiek produkty [naturalne] z mojego kraju, wystarczy je określić, a pośpieszę się z zaspokojeniem Pańskich potrzeb.

Proszę o przyjęcie wyrazów mojego uznania i szacunku

L. Zeuschner

Profesor Mineralogii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Cracovie, le 20 mars 1832

Monsieur,

Bien que je n'aie pas l'honneur d'être connu de Vous, encouragé par vos travaux sur la Géognosie, surtout par ceux sur les terrains tertiaires, dont la découverte Vous appartient, je prends la liberté d'entamer une correspondance avec Vous. On a fait connaître dans la dissertation de Mr. Pusch, insérée dans le Journal de Géologie de Boué, qu'on trouve dans le Palatinat de Cracovie des couches des calcaires de Paris, j'ai l'honneur de vous en offrir avec quelques pétrifications qui sont les suivantes.

Cassis saburon

Pleurotoma tuberculosa

Murex brandaris

Cancellaria lyrata

Turitella subangulata

Nassa asperula

Ranella leucostoma

Tous ces fossiles sont du village Korytnica. Je serais bien aisé de pouvoir contribuer à atténuer quelques résultats utiles à la science par le rapprochement de produits de nos contrées.

A ces pétrifications, je joins encore un calcaire schistique fait des strates subordonnées dans les grés carpatiques avec des impressions des *Fucoides*. Je les déterminées comme *Fucoides Targionii* Adolphe Brongniart Hist. nat. des vég. fossiles. Si cette détermination est juste j'approuverai un juste plaisir en la voyant approuvée par Vous. Les calcaires à *Fucoides* viennent de Żywiec, bourg situé sur la frontière de la G. Hongrie, en Gallicie près de Teschen.

Si vous désirez posséder dans votre cabinet quelques produits de mon pays, Vous n'avez qu'à me désigner, et je m'empresserai de Vous satisfaire.

D'aigner agréer, Monsieur, l'assurance de ma haute considération de mon profond respect.

L. Zeuschner

Professeur de la Minéralogie de l'Université Jagiellone à Cracovie

Przypisy

¹ Daszkiewicz P. & Tarkowski R.: *Korespondencja Ignacego Horodeckiego z Aleksandrem Brongniartem w zbiorach rękopisów Biblioteki Głównej Narodowego Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2006 R. 51 nr 3 s. 145–171.

² Daszkiewicz P. & Tarkowski R.: *Nowe dane o badaniach Williama Bucklanda (1784–1856) w Polsce*. „Przegląd Geologiczny” 2006 Vol. 54 nr 8 s. 685–688.

³ Ms 1968/804 : «du village de Korytnica Palatinat de Cracovie Envoyé en 1832. Par M. L. Zeuschner Professeur de la Minéralogie de l'Université Jagiellone à Cracovie».

⁴ Czarniecki S.: *Ludwik Zejszner (1805–1871)*. „Wszecławiat” 1958, t. 4 s. 93–96.

⁵ Chałubińska A.: *Ludwik Zejszner jako geograf*. „Kosmos” 1928 t. 53 s. 245–286.

⁶ Tarkowski R.: *Nowe dane o związkach polskich badaczy z geologami francuskimi w połowie XIX stulecia*. „Przegląd Geologiczny” 2002 t. 7 s. 586–588, znalazł wśród XIX-wiecznej kolekcji skamieniałości z Sorbony okazy pochodzące z kolekcji L. Zejsznera, wskazał na listy E. Heberta do L. Zejsznera oraz osobiste kontakty tych uczonych, długoletnie członkostwo L. Zejsznera we Francuskim Towarzystwie Geologicznym (od 1834–1871), mowę pośmiertną (allocution présidentielle) poświęconą Zejsznerowi, wygłoszoną przez E. Heberta.

⁷ Bałuk W.: *Middle Miocene (Badenian) gastropods from Korytnica, Poland; Part IV-Turridae*. „Acta Geologica Polonica” 2003 Vol. 53 nr 1 s. 29–78.

⁸ Zeuschner L.: notatka w „Jahrbuch für Mineralogie, Geognosie, Geologie und Petrefaktenkunde”. Heidelberg 1830 Vol 1 s. 74–76.

⁹ Pusch J.: *Esquisse du milieu de la Pologne*. „Journal de Géologie” 1830 Vol 2 s. 217–255.

¹⁰ Ms 1968/804